

Світлана Володимирівна Серих
провідний зберігач сектору “Декоративно-ужиткове мистецтво”
науково-дослідного відділу збереження фондів,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
sveta_ser1@ukr.net

Svitlana Sierykh
Senior curator of the Decorative Applied Arts sector
of the research department of preservation,
National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

**ЗВІРЕННЯ НАЯВНОСТІ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ
З ФОНДОВО-ОБЛІКОВОЮ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ:
АНАХРОНІЗМ АБО ВІЧНО АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ**

**RECONCILIATION OF EXHIBIT'S PRESENCE
WITH STOCK-REGISTRATION DOCUMENTATION:
ANACHRONISMS OR ETERNAL URGENT TASK**

Анотація

Стаття присвячена звіренню наявності музейних предметів з фондово-обліковою документацією в музеях. Автор статті на підставі документів, пов'язаних зі звірнням, проаналізував і висвітлив проблеми, які є в фондовій роботі, якщо не здійснюється звірнення музейних предметів в музеях. Також в статті розглянуті кілька методів проведення звірнення, які, на думку автора, є більш ефективними під час виконання зазначеної роботи.

Ключові слова: музейний предмет, музей, інструкція, звірнення наявності, методика проведення, фондово-облікова документація, зберігач

Summary

The article is devoted to the availability of verification exhibits from the stock-accounting documentations in museums. The article based on documents associated with verification, analyzed and highlighted the problems that are in stock if not working properly keep records of exhibits in museums. Also, the article discusses several methods of verification, which, in the author's opinion, are more effective.

Keywords: exhibits, museum, instruction, availability of verification, method of implementation, the stock-accounting records custodian

Музей займає особливе місце серед інших закладів культури. Він не тільки збирає, вивчає, здійснює культурно-освітню діяльність, він перед усім зберігає предмети, які є унікальними та автентичними, предмети матеріальної, мистецької, духовної культури, для яких важливі не тільки умови зберігання, але і чітка облікова робота, яка має відповідати встановленим нормам.

Тому важливою складовою частиною обліку фондів є охорона усіх предметів, що надійшли до музею, їх наукова обробка з фіксацією в облікових документах.

Система обліку та зберігання музею забезпечує стабільність фондової роботи. Незначні відступи від норм можуть вплинути на збереження музейної колекції. У процесі вивчення музейних предметів, в облікових документах закріплюються права музею на наукові дані. Втрата облікової документації про музейний предмет рівноцінна втраті самого музейного предмета.

Законом України “Про музеї та музейну справу” визначено один із пріоритетних напрямків національної музейної політики – збереження та державна підтримка Музейного фонду України.

Музеї зобов’язані здійснювати належний облік музейних предметів і колекцій та забезпечувати охорону, зберігання, консервацію та реставрацію музейних предметів і колекцій¹.

У зв’язку з цим, однією з умов збереження музейного предмета є регулярне звірення наявності та відповідності його інформації, зазначеній у фондово-облікових документах до цього предмета.

Таким чином, найбільш відповідальною процедурою, яка визначає контрольні функції музеїв, є звірення наявності музейних предметів. Роль музею у зазначеній процедурі не здатний підмінити жоден орган виконавчої влади.

Наукові критерії фондово-облікової політики з’явилися у 1985 р. з прийняттям Інструкції, яка системно регламентувала загальні правила обліку та збереження музейних предметів і колекцій, обов’язкових для всіх музеїв.

Після отримання Україною незалежності Міністерство культури України визначило основні напрямки роботи щодо поліпшення обліку пам’яток історії і культури. Це було зафіксовано в постанові колегії Міністерства культури Української РСР “Про хід виконання постанов директивних органів щодо поліпшення обліку і зберігання експонатів у музеях республіки та заходи щодо вдосконалення цієї роботи”². Одним із напрямків поліпшення обліку пам’яток історії і культури було визначено важливість проведення в музеях звірення наявності музейних предметів з обліковою фондовою документацією.

Зазначена робота здійснювалася протягом 1990-х рр., але підсумки так і не були підведені. Більшість музеїв України не провели цю роботу, а ті що почали, не закінчили, оскільки були виявлені недоліки в фондово-обліковій документації. Іноді музеї після здійснення аналізу фондово-облікової документації зверталися до Міністерства культури України з проханням щодо надання дозволу на переінвентаризацію, оскільки в облікових документах виявлено велику кількість помилок, відсутність книг вступу або незавершені інвентарні книги, неякісно зроблена наукова атрибуція музейного предмета.

Також під час проведення звірення наявності предметів було зафіксовано, що облік предметів був одноступеневим. Це підтверджується нанесення одного номера або за книгою надходжень, або в більшості – за інвентарною книгою. Іноді в музеї книгу надходження використовували як книгу для науково-допоміжного фонду або як книгу тимчасового зберігання, вписували бібліотечний фонд.

У 2003 р. Міністерство культури України³ намагалося провести вдруге згадану роботу, але досі деякі музеї не змогли провести або байдуже до цього поставилися. Аналізуючи документи, які надходили до Міністерства, автор статті може сказати, що у музеях під час проведення повного звірення було виявлено багато помилок у реєстрації предметів (повторні записи, не

¹ Закон України “Про музеї та музейну справу” від 29/06.1995 р. №249/95-ВР (про внесення змін до Закону України від 05.11.2009 р. №1709-VI) [Ел. джерело]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> – Назва з екрана.

² Постанова колегії Міністерства культури Української РСР “Про хід виконання постанов директивних органів щодо поліпшення обліку і зберігання експонатів у музеях республіки та заходи щодо вдосконалення цієї роботи” від 24.04.1991 р. № 4/2 (для служб. користування).

³ Наказ Міністерства культури і мистецтв України “Про проведення повного звірення наявності пам’яток державної частини Музейного фонду України з фондово-обліковою документацією” від 29.10.2003 р. № 681 (для служб. корист.).

завірені виправлення тощо), виявлені невраховані предмети, а також не завжди збережена документація, пов'язана із списанням (вилученням) музейних предметів, акти про невиявлені предмети, довідки зі служб, тобто документація, пов'язана з фондово-обліковою роботою музею, і тому знайти інформацію достатньо складно, часом неможливо.

Співробітники, що працюють у музеї нині, іноді не в змозі пояснити причини такого становища в обліку, тому що з часу проведення звірення змінилися головні зберігачі музеїв, зберігачі колекцій, а передача музейних колекцій на відповідальне зберігання новим зберігачам або пройшла формально, без належного звірення, або зовсім не проводилася. У зв'язку з цим, відбувається втрата зв'язку між зберігачами тієї чи іншої групи зберігання, що призводить до наслідків, які не можуть пояснити теперішні зберігачі.

Таким чином, у музеях утворилася хаотична, непослідовна облікова система із значними розбіжностями в документації, що встала на заваді встановленню фактичної кількості предметів.

Тому, щоб уникнути повторення подібних ситуацій, а також з метою вдосконалення системи обліку музейних цінностей, забезпечення юридичного захисту зберігачів колекцій і організації постійного контролю за фактичною наявністю музейного фонду доцільно більш якісно проводити роботу щодо звірення наявності для того, щоби уникнути в майбутньому таких проблем.

У результаті проведення звірення вирішуються важливі завдання обліково-фондової роботи, а саме:

- встановлюється фактична наявність музейних предметів;
- визначається надійність системи обліку предметів;
- визначається ступінь збереження предметів.

У музеях, які проводять звірення постійно, рівень фондової роботи вищий і такі музеї підготовлені до раптових перевірок, коли на підставі наказу Міністерства культури України звіряється увесь фонд у короткі терміни.

Види перевірок музейного фонду можна поділити на планові, вибіркові та обов'язкові (позачергові). Не треба забувати й про проведення підсумкового звірення музейних предметів з фондово-обліковою документацією.

Більшість музеїв забувають про необхідність проведення звірення наявності:

- при зміні матеріально-відповідальної особи, тобто передачі фондової колекції від одного зберігача до іншого;
- при виявленні фактів розкрадання, зловживання чи псування музейних предметів;
- у випадку стихійного лиха, пожежі або інших надзвичайних ситуацій, викликаних екстремальними умовами.

Тому основною вимогою до працівників музею стає постійний контроль стану та руху фондів – і з цією метою доцільно планувати та здійснювати звірення в терміни, зазначені у чинній Інструкції з організації обліку музейних предметів⁴.

Для того, щоб звірення відбувалося в юридичній площині необхідно наказом директора затвердити склад комісії, терміни проведення звірення та терміни підготовки і затвердження відповідної документації.

Методика звірення музейних фондів у різних музеях відбувається по-різному.

У музеях частіше використовують методику звірення фонду з обліковими документами (інвентарною книгою). Перевірка за інвентарною книгою – спосіб, перевагою якого є простота і точність, а його недоліком є значні витрати часу. Крім того, інтенсивне використання інвентарних книг веде до їх фізичного зносу. Тому, щоб уникнути цієї проблеми зберігачі можуть зробити списки, у які необхідно перенести всі інвентарні дані та позначки, пов'язані з пере-

⁴ Інструкція з організації обліку музейних предметів, затверджена наказом Міністерства культури України від 21.07.2016 р. № 580

профілюванням музейних предметів. Це дає змогу не використовувати інвентарні книги, або створити електронний дублікат інвентарної книги (наприклад: факсимільну копію або скан) для службового використання, роздрукувати його, прошити та поставити печатки.

У деяких музеях при проведенні звірення наявності фондів можна використовувати спеціальні контрольні талони (такий метод перевірки існує у бібліотечних фондах)⁵. Під час звірення, йдучи від полиці, шафи, іншого місця зберігання, на кожен предмет заводять картку, в якій зазначають такі відомості: шифр та інвентарний номер, розгорнуту назву предмета, місцезнаходження його, стан збереженості. Потім картки ставлять в порядку зростання інвентарних номерів і зв'язують з інвентарними книгами, після чого в них роблять умовне позначення ("перевірка 2016 р."). Пропущений черговий інвентарний номер в картотечі буде свідчити, що предмета немає. Зберігач, який відповідає за цей фонд, з'ясовує причини зникнення предмета і вживає заходів щодо його розшуку. Якщо предмети не знайдено, складають список і додають до акту звірення як невиявлені.

Після закінчення зазначеної роботи картки не знищують, а доповнюють картками на нові надходження, використовуючи при черговій перевірці колекції.

У кожному випадку обирається найбільш ефективний спосіб звірення.

Після проведення звірення завжди необхідно підвести підсумки. Скласти списки, відомості та акти, які потім розглядаються на фондово-закупівельній комісії музею.

З метою обліку зниклих, втрачених або викрадених музейних предметів, зберігач може сформувати електронну базу даних, до якої заноситься інформація про факт втрати або розкрадання музейних предметів.

У зв'язку з цим, можна зробити висновки, що звірення наявності музейних предметів з фондово-обліковою документацією дає змогу музею:

- виявити всі розбіжності та недоліки у фондовій роботі;
- упорядкувати облікову документацію та отримати дійсну інформацію щодо наявності музейних предметів;
- виявити унікальні музейні предмети з метою занесення їх до Державного реєстру національного культурного надбання;
- створити каталоги фондів музею;
- якісно провести роботу щодо передання інвентарної групи від одної матеріально-відповідальної особи до новопризначеного зберігача;
- виявити музейні предмети, які не відповідають критеріям основного фонду, з метою переведення їх до науково-допоміжного або взагалі вилучити з державної частини Музейного фонду України як такі, що втратили музейне значення.

А також це сприятиме поглибленню обізнаності зберігача щодо фондів та підвищенню ним фахового рівня.

⁵ В'ялець А. Звірка наявності як складова частина обліку музейних цінностей / Актуальні проблеми фондової роботи музеїв: Тематичний зб. наук. пр. – К., 1988. – С. 5.